

Analyzing of the personality type of Isa the protagonist of the novel Saq Al- Bamboo based on the Ennea gram theory (from the perspective typology, Health level & thesecondary brigade)

Arefeh Khammar Zaboli¹

Dr. Ali Asghar Habibi²

Dr. Mojtaba Behroozi³

Abstract

Psychologists have presented a variety of methods for recognizing relative personalities, each of which focuses on the subject. Ennea gram is one of these patterns of personality recognition in modern psychology, which has nine typology of personality: reformist, helper, successor, individualist and sad, thinker & curious, cautious, funny & entertaining, controlling, peaceful, by using it, one can identify the personality brigade of each person from the ninth typology of personality. " Saud al-Sanousi" (1981), who is one of the contemporary Arabic writers. One of his most prominent novels is saq Al_ Bamboo (The Bamboo stalk), Which has put the issue of East Asian migrant workers in kuwait and their social crises and psychological problems as their main source of story. The present study attempts to use the descriptive-analytical approach to analyze the personality traits of the protagonist Issa of Al_ Bamboo (The Bamboo Stalk), based on the Ennea gram theory from three angles of typology, determining health levels, identifying the secondary type analysis. The results show that Issa has type four (individualistic and sad) and the secondary and complementary type is type five (thinker & curious). Also, Issa health level with 91 frequencies is at the level of health towards the unhealthy.

Key words: Typology of personality, Health levels, Ennea gram, " Saud al-Sanousi", Saq Al-Bamboo (The Bamboo Stalk).

¹ .M.A in Arabic literature, Department of Arabic Langugae & literature, University of Zabol. Zabol. Iran. arefeh.kh13733@gmail.com

² . (Corresponding Author) Associate Professor, University of Zabol, Zabol, Iran. ali_habibi@uoz.ac.ir

³ . Assistant Professor, University of Zabol, Zabol, Iran.Mojtababehroozi@uoz.ac.ir

This research has been done with the financial support of Zabol University Vice Chancellor for Research with Grant Code (Research) 0941 Uoz-gr.

Date of receipt: 2020-10-05, Date of acceptance: 2021-02-12

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

واکاوی تیپ شخصیتی قهرمان رمان «ساق البامبو» براساس تئوری آنیاگرام (از منظر تیپ‌شناسی، سطوح سلامت و تیپ ثانویه) (مقاله پژوهشی)

عارفه خمر زابلی*
دکتر علی اصغر حبیبی**
دکتر مجتبی بهروزی***

چکیده

روان‌شناسان برای شناخت شخصیت‌ها، روش‌های گوناگون را ارائه داده‌اند که هر یک از زاویه خاصی به موضوع می‌نگرند. آنیاگرام (Ennea gram) یکی از این الگوهای شناخت شخصیت در روان‌شناسی نوین است. الگوی تیپ‌شناسی آنیاگرام دارای نه تیپ شخصیتی: اصلاح‌طلب، کمک‌گرا، موفقیت‌طلب، فردگرا، فکور، محتاط، خوشگذران، رهبر و صلح‌طلب است که با به کارگیری آن می‌توان نوع تیپ شخصیتی هر فرد را تشخیص داد. سعود السنعوسی (۱۹۸۱-) از جمله رمان‌نویسان معاصر کویت به شمار می‌آید. یکی از مطرح‌ترین رمان‌های او «ساق البامبو» است که مسئله کارگران مهاجر آسیای شرقی در کویت و بحران‌های اجتماعی و مسایل روانی ایشان را دستمایه اصلی داستان خویش قرار داده است. پژوهش پیش روی با تکیه بر روش توصیفی - تحلیلی و آماری تلاش می‌کند تا ویژگی‌های شخصیتی عیسی قهرمان اصلی رمان ساق‌البامبو را براساس تئوری آنیاگرام از سه زاویه تیپ‌شناسی، تعیین سطوح

* کارشناس ارشد ادبیات عربی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. arefeh.kh13733@gmail.com

** نویسنده مسئول) دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه زابل، زابل، ایران.

ali_habibi@uoz.ac.ir

*** استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. Mojtababehrozi@uoz.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۱۴، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۴

این پژوهش با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه زابل با کد گرنت (پژوهانه) Uoz-gr ۰۹۴۱ انجام شده است.

Copyright © 2018, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

سلامت و تشخیص تیپ ثانویه تحلیل نماید. نتایج پژوهش حاکی از آن است که عیسی دارای تیپ چهار (فردگرا)، و تیپ ثانویه و تکمیل‌کننده وی، تیپ ۵ (فکور) است. همچنین سطح سلامت عیسی با ۹۱ بسامد در سطح حد وسط سلامت به طرف ناسالم است.

کلیدواژه‌ها: تیپ‌شناسی، سطوح سلامت، آنیاگرام، سعود السنعوسی، ساق البامبو.

۱. مقدمه و بیان مسأله پژوهش

در پژوهش‌های میان‌رشته‌ای، روان‌شناسی و ادبیات از ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر برخوردارند که همین امر باعث پدید آمدن پژوهش‌های گوناگون در این زمینه گردیده است. نقد روان‌شناسانه در حوزه ادبیات از جمله حوزه‌های جدید نقد ادبی به شمار می‌رود که با طرح مطالبی در باب ناخودآگاه شخصی و جمعی در آثار ادبی به نقد و تحلیل ادبی می‌پردازد (شمیسا، ۱۳۸۸: ۲۰۱). از طرفی «ناقدی که در نقد ادبی بر تحلیل روانی تکیه می‌کند، توانایی حل و کشف بسیاری از معماها و مجهولات را دارد... و ما را به شناخت بسیاری از اسرار تکوین این آثار رهنمون می‌سازد» (المختاری، ۱۹۹۸: ۶۰).

یکی از موضوعات مطرح در روان‌شناسی، مقوله تیپ‌شناسی شخصیت است. شخصیت مجموعه‌ایست از ویژگی‌های اخلاقی متنوع که در عمق وجود شخص به صورت مستمر وجود دارد. شخصیت به مظاهر خارجی فرد، صفات درونی یا برخوردها و سلوک متنوعی که انسان قائم بر آن است، بسنده نمی‌کند؛ بلکه نظامی تکامل‌یافته از اجتماع این امور با یکدیگر است (صالح، ۱۴۲۷: ۴). به واسطه همین نظام پیچیده و چند بُعدی است که افراد در زندگی روزمره به ارزیابی ابعاد گوناگون شخصیت دیگران می‌پردازند تا بتوانند رفتار و تعاملات خود را براساس ویژگی‌های شخصیتی و راه و روش آن‌ها تنظیم کنند (أبوالسل، ۲۰۱۴: ۶۲۲). با توجه به نقش غیرقابل انکار ابعاد شخصیتی افراد در شناخت ویژگی روانی و خلقی‌شان، همزمان با ظهور و رشد علم روان‌شناسی، نظریه‌ها و الگوهای متعددی درباره تیپ‌های شخصیتی ارائه شده است که از جمله مهم‌ترین و مطرح‌ترین این تئوری‌ها که در ایران کاملاً تازه و جدید است، الگوی نه‌گانه شناخت شخصیت آنیاگرام یا اینیاگرام می‌باشد.

در پژوهش حاضر سعی بر آن است تا ویژگی‌های شخصیتی، سطوح سلامت و تعیین تیپ ثانویه شخصیت عیسی قهرمان اصلی رمان ساق البامبو اثر سعود السنعوسی، از منظر تیپ‌شناسی آنیاگرام مورد واکاوی قرار گیرد. سوالاتی که جستار پیش روی در پی پاسخگویی به آن است به شرح زیر است:

- ۱- شخصیت قهرمان اصلی رمان ساق‌البامبو با کدام یک از تیپ‌های آنیاگرام انطباق بیشتری دارد؟
- ۲- تیپ ثانویه و تکمیل‌کننده تیپ اصلی عیسی کدام یک از تیپ‌های نه‌گانه می‌باشد؟
- ۳- سطح سلامت عیسی در چه سطحی قرار دارد؟

۲. پیشینه تحقیق

حسنا (۲۰۱۵) در پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد خود با عنوان «تشطی الهویه وازمه الانتماء فی الخطاب الروائی المعاصر روايه «ساق البامبو» لسعود السنعوسی أنموذجا» موضوع بحران هویت و مساله غربت اجتماعی، روانی، دینی، خانوادگی و مکانی را در رمان ساق‌البامبو با محور قرار دادن شخصیت اصلی داستان (عیسی) بررسی نموده است و نتیجه گرفته است که دوگانگی هویت عیسی، عامل اصلی بروز درگیری و بحران‌های درونی، غربت زدگی و نهایتاً گوشه‌گیری وی در داستان است.

شریط و مبروک (۲۰۱۶)، در پایان‌نامه، «إشکالیة الهوية و الإغتراب فی رواية ساق البامبو لسعود السنعوسی» به کشف رابطه بین دو مقوله هویت و بیگانگی می‌پردازند؛ در نتیجه تفاوت‌هایی که بین دو جامعه عرب (کویت) و انجمن غربی (فیلیپین) وجود دارد را از طریق هنرنمایی شخصیت‌های موجود در رمان ساق‌البامبو و به طور خاص قهرمان اصلی آن، آشکار و بیان می‌کنند.

قرید (۲۰۱۶)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان «البعء الايديولوجی فی روايه "ساق البامبو" لسعود السنعوسی» مساله جهانیابی در رمان ساق‌البامبو را در ابعاد زمانی، مکانی و زبان روایت مورد بررسی قرار داده است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که بعد زمانی، جهانیابی بر پایه تفاوت زمانی میان کویت و فیلیپین (کودکی و جوانی عیسی) و همچنین توجه به رویدادهای تاریخی ارائه می‌گردد. در بعد مکانی دو کشور کویت و فیلیپین با تفاوت‌های موجود در خانواده‌ها و سطح اجتماعی و اعتقادات آنها در کنار کاربرد و نقش کلیسا و مسجد در دو رمان مد نظر است. در بعد زبانی، نویسنده در جهت بیان جهانیابی شخصی‌ها از زبانی ساده و بیانی مستقیم بهره برده است.

شرک (۲۰۱۶)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بنیه الخطاب المأساوی فی روايه "ساق البامبو" لسعود السنعوسی» پس از بررسی تراژدی و شخصیت تراژیک، تراژدی را در دو ساحت زمانی و مکانی (دوگانگی اسم، محرومیت از والدین و خانواده، سختی کشتی در فیلیپین، بی وطنی، کوچ به کویت، امید و ناامیدی‌های مداوم، ظلم از جانب خانواده پدری و...) در زندگی قهرمان رمان؛ عیسی، به این نتیجه رسیده است که در رمان ساق‌البامبو،

تراژدی و مصیبت همزاد عیسی بوده و هیچگاه او را رها نکرده است. هدف نویسنده از کاربست سبک تراژیک در این رمان پرداختن به مسایلی همچون؛ بیان ظلم‌های روا شده به طبقات خاصی از جامعه، کنار زدن برخی موانع و نگرش‌های خانواده‌های متمول و سستی در برخورد با مساله ازدواج فرزندان، تغییر وضعیت فاسد موجود و... بوده است.

پورالخالص و سلجوقی (۱۳۹۴)، در مقاله خود «بررسی شخصیت‌های رمان میرامار براساس مکتب آنیاگرام» به این نتیجه رسیده است که با پی بردن به نوع تیپ شخصیتی هرکدام از این نوع شخصیت‌ها، بهتر می‌توان آن‌ها را شناخت و هیچ تیپ شخصیتی بهتر یا بدتر از تیپ‌های شخصیتی دیگر نیست.

ظهیری (۱۳۹۶)، در پایان‌نامه خود تحت عنوان «بررسی عنصر شخصیت و شیوه شخصیت‌پردازی در رمان ساق البامبو سعود السنعوسی» ابتدا به تعاریف و تقسیم‌بندی‌های شخصیت‌ها به طور کلی پرداخته‌اند و در ادامه شخصیت‌های رمان ساق البامبو را که تصویری واقع‌گرایانه از اوضاع اجتماعی- اقتصادی دو جامعه ثروتمند (کویت) و فقیر (فیلیپین) است، مورد تحلیل و واکاوی قرار داده‌اند.

رضائی و همکاران (۱۳۹۶)، در مقاله خود تحت عنوان «تحلیل روان‌شناختی تیپ شخصیتی «پادشاه» در داستان پادشاه و کنیزک مثنوی برمبنای الگوی آنیاگرام» ویژگی‌های شخصیتی پادشاه را براساس تیپ هشتم "رئیس و رهبر" الگوی آنیاگرام تحلیل کرده‌اند. باقرپور و لاشانی و همکاران (۱۳۹۶)، در مقاله خود «بررسی درونمایه‌های اجتماعی رمان ساقه بامبو» به بررسی مهم‌ترین درونمایه‌های اجتماعی مطرح شده اعم از: رفاه‌زدگی، تنش طبقاتی، اهمیت نژاد و... کارگران آسیایی می‌پردازد تا با توجه به دیدگاه واقع‌گرایانه نویسنده مخاطبان را برآن دارد تا با آشنادایی از مسلم‌ترین اصول اسلامی و تأکید بر اصل تسامح راه حلی برای بهبود این وضعیت ارائه کند.

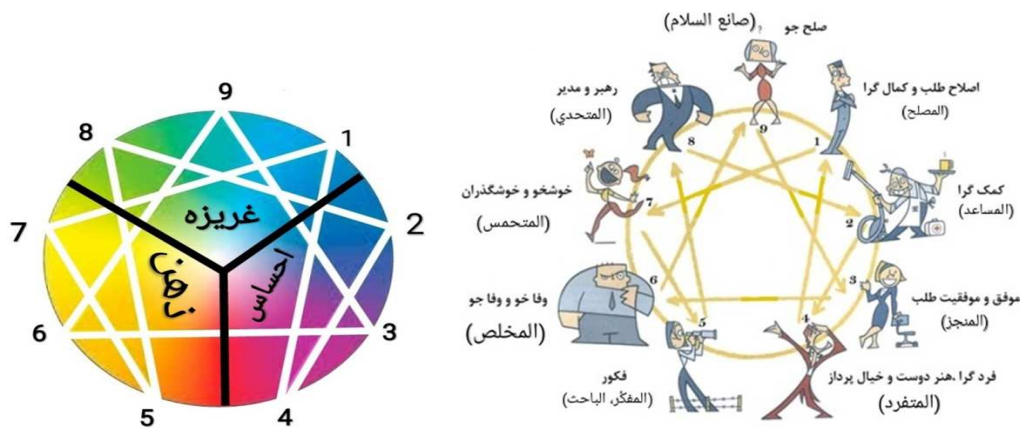
همان‌گونه که مشخص گردید تا کنون هیچ پژوهشی به تحلیل روان‌شناختی شخصیت‌های رمان ساق البامبو اثر سعود السنعوسی (و حتی در سایر رمان‌های فارسی و عربی) از سه زاویه تیپ‌شناسی، تعیین سطوح سلامت و تشخیص تیپ ثانویه، براساس تئوری آنیاگرام پرداخته است؛ بنابراین، این جستار که براساس تیپ‌شناسی نه‌گانه آنیاگرام از سه زاویه به تحلیل روان‌شناختی عیسی، قهرمان اصلی رمان مذکور، می‌پردازد کاری کاملاً جدید و نوآورانه به شمار می‌آید.

۳. چارچوب نظری

یکی از مطرح‌ترین نظریات حوزه تیپ‌شناسی شخصیت، منظومه آیناگرام است. دو شخصیت اصلی و عمده‌ای که می‌توان آنان را از جمله نوآوران و بنیان‌گذاران جدید توسعه و گسترش ایناگرام نامید عبارتند از: جورج ایوانویچ گورجیف (۱۸۷۷-۱۹۴۹م) و اسکار ایچازو (متولد ۱۹۳۱م) (ریزو، ۱۳۸۳: ۱۶۹). «سرچشمه ابداع نظام ایناگرام بیشتر به آموزه‌های اولیه سنتی یهودی-مسیحی موجود در فلسفه قدیمی یونان برمی‌گردد... هرچند سرچشمه و خواستگاه پیدایش نشانه ایناگرام مبهم است؛ اما اولین و مهم‌ترین منبع اطلاعاتی مربوط به پیدایش انواع شخصیت از پدیده «هفت گناه کبیره» نشأت می‌گیرد که با اضافه کردن دو «گناه» دیگر به جمع آن به شخصیت‌های نه‌گانه می‌رسیم. هفت گناه کبیره عبارتند از غرور، حسد، خشم، شکم‌پرستی، حرص، شهوت و تنبلی بخشی از آموزه‌های مسیحی قرون وسطی بودند» (ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۱۹-۱۸).

اینناگرام (Ennea gram) یک نظام شخصیتی قدرتمند و پویاست که ۹ الگوی مجزا و اصولاً متفاوت تفکر، احساس و عملکرد را توصیف می‌کند. «ایننا» در زبان یونانی به معنی ۹ و «گرام» به معنی شکل یا چیز مکتوب است؛ بنابراین اینناگرام کلمه‌ای یونانی به معنی نُه شکلی می‌باشد (دانلیز و ویرجینیا، ۱۳۹۰: ۳). از نظرگاه تیپ‌شناسی، نه‌گانه آیناگرام با گونه‌بندی شخصیت‌های انسان‌ها، از یک‌سو به پردازش روابط پیچیده درونی هر فرد می‌پردازد و از دیگرسو انواع روابط خارجی و عکس‌العمل‌های احساسی وی را در قبال اطرافیان مدنظر دارد

(Riso, 2003: 32)

(پورالخالص و سلجوقی، ۱۳۹۴: ۴۹۸؛ ابوالسل، ۲۰۱۲: ۷۶)

این الگو دارای ۹ تیپ شخصیتی می‌باشد که عبارت‌اند از: ۱- اصلاح طلب ۲- کمک‌گرا ۳- موفقیت طلب ۴- فردگرا ۵- فکور ۶- وفادار ۷- خوشگذران ۸- رهبر ۹- صلح‌جو (ریسو. هادسون، ۱۳۹۵: ۳۸؛ بارون و واغلیه، ۱۹۹۴: ۵۰؛ یعقوب خضیر، ۲۰۱۶: ۳۷-۳۵).

نه‌گانه یک نظم سه‌درسه از ۹ گونه شخصیتی در سه تثلیث (سه‌گانه) است. این مثلث دارای سه‌گانه‌های غریزی، احساسی و ذهنی است که سه‌گانه غریزی شامل تیپ‌های ۸-۹-۱، سه‌گانه احساسی شامل تیپ‌های ۲-۳-۴ و سه‌گانه ذهنی شامل تیپ‌های ۵-۶-۷ می‌شود (ایخازو، ۱۳۸۹: ۳۰). «این ۹ تیپ شخصیتی با طیف وسیعی از تفکرات روان‌شناسی نوین هماهنگ است؛ اما در آن‌گرام به جای پرداختن به مسایل آسیب‌شناختی و درمانی، حالت‌های طبیعی و متعالی افراد شرح داده می‌شود» (پالمر، ۱۳۸۹: ۲۳).

از آن‌روی که هیچ انسانی بطور خالص دارای یک تیپ شخصیتی محض نمی‌باشد، آن‌گرام با درک این موضوع در تقسیم‌بندی نه‌گانه خود، تیپ شخصیتی هر فرد را، ترکیبی از تیپ اصلی شخصیت وی با یکی از دو تیپ مجاورش می‌داند. به این تیپ‌های مجاور که نقش اساسی در تکامل تیپ اصلی شخصیت دارند، بال گفته می‌شود. تیپ اصلی شخصیتی هر فرد بر او غالب است؛ درحالی‌که بال آن را تکمیل می‌کند (صنعتگر، ۱۳۹۲: ۲۷؛ ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۴۶۸).

۴. رمان ساق البامبو

شروع داستان به سال ۱۹۸۰ برمی‌گردد؛ زمانیکه ژوزفین، مادر عیسی/هوزیه در یک خانواده فقیر زندگی می‌کند. خواهرش آیدا به اجبار پدرش در سرگرمی‌های شبانه همچون رقاصی، تن‌فروشی و... کار می‌کند و تنها نان‌آور خانواده است. بعد از آیدا نوبت به ژوزفین می‌رسد. ژوزفین در منزل یکی از ثروتمندان کویتی به نام طاروف به‌عنوان خدمتکار استخدام می‌شود. در این خانه بیوه‌زنی با پسر و سه دخترش زندگی می‌کنند. در همین حین علاقه‌ای میان ژوزفین و راشد ایجاد می‌شود که منجر به ازدواجی پنهانی می‌گردد و ثمره‌اش فرزندی می‌شود که عیسی و بعداً هوزیه نام می‌گیرد. خانواده راشد بعد از آگاهی از ماجرا، ازدواج آن دو را مایه سرافکنندگی خانواده می‌دانند. ژوزفین از سر اجبار، عازم فیلیپین می‌شود. بعد از این قضیه راشد با شخص دیگری ازدواج می‌کند و در نهایت در جنگ به شهادت می‌رسد. عیسی بعد از سپری کردن مشکلاتی بسیار، راهی کویت می‌گردد. نوریه عمه عیسی، وی را مایه بی‌آبرویی می‌داند و او را به ترک کویت و می‌دارد؛ اما عیسی قاطعانه در برابر او می‌ایستد و برای اثبات شرعی بودن ازدواج پدر و مادرش مدارک نشان‌دهنده ازدواج آن دو را به عمه‌هایش نشان می‌دهد. نهایتاً عیسی از ماندن در کویت به ستوه می‌آید و عازم

فیلیپین می‌شود و در آنجا با دخترخاله‌اش میرلا ازدواج و صاحب فرزندی به نام راشد می‌شود.

۵. فراوانی تیپ‌های نه‌گانه شخصیت‌های ساق‌البامبو

رمان ساق‌البامبو دارای ۱۸ شخصیت اصلی و فرعی، به شرح جدول زیر است:
بسامدکل ویژگی‌های تیپ‌های نه‌گانه شخصیت‌های رمان

شخصیت تیپ‌ها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
اصلاح‌گرا (۱)	۲۲	-	۴	۳	۲۰	۱	۲	۱	۳	۶	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
باری‌دهنده (۲)	۳۴	۴	۳	۴	۱۰	۳	۱	۵	-	-	۱۵	۱۳	۲	۲	۲	۳	۲	۴
موفقیت- طلب (۳)	۶	۴	-	-	-	۲	۳	۱	-	۹	۲	-	-	-	-	-	-	-
فردگرا (۴)	۱۱۶	۱۰	۲۱	۵۱	۱	۱۳	۱۱	۳۳	۲۳	۲	۲	۶	-	-	-	-	-	-
فکوری (۵)	۶۱	۱۵	۴	۶	۱	۱۳	۲۱	۷	۱۳	۱	۳	۱	۷	۱	۱	۱	۱	-
محنط (۶)	۲۱	۳	۳	۲	۸	۲	۲	۲	۱	۱	۱	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۵
خوشگذران (۷)	۱۵	۱	۱	۱	-	۷	۴	۲	۷	۱	-	-	-	-	-	-	-	۸
زنس و رهبر (۸)	۲	۱	۴	-	۸	۱	۱	۱	۲	۱۵	-	-	-	-	-	-	-	-
صلح‌طلب و مسالمت‌جو (۹)	۴	۲	۲	-	-	-	۴	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
جمع کل	۲۸۱	۴۰	۴۲	۶۷	۴۸	۶۸	۲۷	۵۹	۴۴	۱۳	۲۲	۲۲	۱۳	۲۲	۲۲	۱۸	۱۶	۱۵

جدول فوق به بررسی ویژگی‌های ۱۸ شخصیت موجود در رمان ساق‌البامبو در همه ۹ تیپ شخصیتی آنیاگرام پرداخته و بسامد هر شخصیت در هر تیپ به صورت عمودی در زیر اسم هر شخصیت ذکر گردیده است. بنابراین، براساس بسامد به دست آمده از ویژگی‌های هر شخصیت، تیپ اولیه و اصلی هر شخصیت با رنگ تیره در جدول نمایان شده است. همانگونه که از جدول فوق پیداست تیپ اصلی شخصیت عیسی تیپ ۴ فردگرا است، از همین روی در ادامه جستار، نخست تیپ ۴ نظریه آنیاگرام معرفی و سپس ویژگی‌های شخصیتی عیسی در تیپ چهار تحلیل و در پی آن بال‌ها و سطح سلامت وی در تیپ ۴ ارزیابی می‌گردد.

۶. ویژگی‌های تیپ چهار؛ فردگرا

افرادی که در این تیپ شخصیتی جای گرفته‌اند از لحاظ احساسی صادق، خلاق و درون-گرا هستند، همچنین می‌توانند دمدمی و خودرأی نیز باشند. معمولاً مشکلاتی با غم عمیق و طولانی مدت و افراط و ترحم نسبت به خود دارند (صنعتگر، ۱۳۹۲: ۸۸). سرزنش کردن، تنفر و تصورات ناجور داشتن از خود با این تلقی که همه وجودشان منبع عذاب است، عدم اعتمادبه‌نفس، مقصر قلمداد کردن خود و از خود راندن هرکسی که مایل است به آن‌ها

کمک کند، درماندگی، احساس یأس و ناامیدی کردن، رسیدن به حالت خودنابودکنندگی و پناه بردن به مشروبات الکلی و مواد مخدر برای فرار از آنچه که باعث آزار و اذیت آن‌ها می‌شود و در نهایت فروریختگی روانی و عاطفی و احتمال خودکشی نیز از دیگر ویژگی‌های یک فرد نوع چهارمی می‌باشد (منصور و همکاران، ۲۰۰۳: ۴۵۶؛ ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۱۵۲).

۶-۱. شخصیت قهرمان رمان؛ عیسی

عیسی/هوزیه اصلی‌ترین شخصیت رمان به شمار می‌آید که از پدری کوییتی و ثروتمند و مادری فیلیپینی و فقیر متولد شده است. عیسی روایتگر زندگی خویش و زندگی طبقات فرودست که فرصتی برای لب به سخن گشودن نمی‌یابند، است. وی در این رمان شخصیتی، سرگردان در هویت و در جستجوی آن، تنها، محزون و غمگین... است که با رؤیایپردازی پایان دادن به فقر و بدبختی خانواده‌اش و به دست آوردن هویتی واحد و رهایی از سرگردانی بی‌هویتی خویش عازم کویت می‌گردد. خانواده طاروف از پیدا شدن ناگهانی عیسی به کویت ناراحت بوده و نه تنها او را به عنوان عضوی از اعضای خانواده نمی‌پذیرند؛ بلکه مایه سرافکنندگی خانواده نیز می‌دانند. عیسی بعد از مدتی زندگی در کویت و دست و پنجه نرم کردن با مشکلات، نه تنها اندوه و فقرش پایانی نمی‌یابد؛ بلکه بخاطر طرد شدن از جانب خانواده پدری و به دلیل گمگشتگی هویتی، دچار بحران‌های روانی و عاطفی گردیده و مایوسانه برای ادامه زندگی به سرزمین مادری‌اش، فیلیپین بازمی‌گردد. آن‌گونه که در جدول زیر آمده، بیشترین و کمترین بسامد ویژگی‌های عیسی در تیپ چهارم به ترتیب عبارتند از: محزون و غمگین (با ۱۳,۷۹ درصد)، سرگشتگی و حیرانی (با ۱۲,۹۳ درصد)، رؤیایپرداز (با ۱۰,۳۴ درصد) و تنها (با ۱۱,۲۰ درصد)، ناامید (با ۶,۸۹ درصد)، ابرازکننده، واله و شیدا (با ۵,۱۷ درصد) و کمترین بسامد: حسود، درمانده، هوسران در عالم خیال و فانتزی (با ۳,۴۴ درصد)، عذاب وجدان داشتن، اعتماد به نفس پایین، بی‌حوصله، خسته از زندگی، ناراضی (با ۲,۵۸ درصد)، سیگاری، انتقام‌جو، دوری‌گزینی، عقده‌ای (با ۱,۷۲ درصد)، افسرده، ترس از تحقیر شدن، شوخ‌طبع، مبادی آداب (با ۰,۸۶ درصد).

جدول ویژگی‌های «عیسی» در تیپ چهار فردگرا

روزپرداز و فکر و خیال کردن	آبروی‌کننده (سرور نهانده افکار و احساسات خود)	ماوروس و نا امید	سرنوشتی و خیراتی	اعمال و جسدان باطنی	شوغ شیخ	اعتماد به نفس پایین	افسرده	توسیر از تعلیم نشان	مقدمان
۱	۷۳۱-۷۳۲-۷۳۳-۷۳۴-۷۳۵-۷۳۶-۷۳۷-۷۳۸-۷۳۹-۷۴۰-۷۴۱-۷۴۲-۷۴۳-۷۴۴-۷۴۵-۷۴۶-۷۴۷-۷۴۸-۷۴۹-۷۵۰-۷۵۱-۷۵۲-۷۵۳-۷۵۴-۷۵۵-۷۵۶-۷۵۷-۷۵۸-۷۵۹-۷۶۰-۷۶۱-۷۶۲-۷۶۳-۷۶۴-۷۶۵-۷۶۶-۷۶۷-۷۶۸-۷۶۹-۷۷۰-۷۷۱-۷۷۲-۷۷۳-۷۷۴-۷۷۵-۷۷۶-۷۷۷-۷۷۸-۷۷۹-۷۸۰-۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱
۲	۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱
۳	۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱
۴	۷۸۱-۷۸۲-۷۸۳-۷۸۴-۷۸۵-۷۸۶-۷۸۷-۷۸۸-۷۸۹-۷۹۰-۷۹۱-۷۹۲-۷۹۳-۷۹۴-۷۹۵-۷۹۶-۷۹۷-۷۹۸-۷۹۹-۸۰۰	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱	۷۸۱

جمع کل: ۱۱۶

در مورد بسامد بالای برخی ویژگی‌های عیسی و تطابق آن با شخصیت وی، کاملاً پیداست که علت افزایش ویژگی‌های مذکور ریشه در مسایل فقر، شکل ولادت، پرورش، طرد شدن از خانواده پدری و شرایط نامساعد حاکم بر جامعه او دارد و دلیل کمتری بسامد برخی ویژگی‌ها چون: حسادت و کمی اعتماد به نفس و هوسرانی و... از آن روست که عیسی با وجود عدم برخورداری از شرایط مناسب خانوادگی و جامعه‌ای مساعد که کمترین نقشی در آن‌ها داشته است، همواره در تلاش است تا با نزدیک شدن به خانواده‌ای که او را نپذیرفته‌اند جو کینه و تنفر حاکم بر آن را تغییر دهد و در جامعه خویش نقش آفرین باشد و تا زمانی که از چنین روحیه‌ای برخوردار است، چنین ویژگی‌هایی در او کمتر است و چون اکثر صفحات داستان گواه بر نرسیدن وی به خواسته‌هایش می‌باشد؛ لذا این ویژگی‌ها در درون او رسوخ می‌کند.

از مهم‌ترین و پربسامدترین مشخصه‌های تیپ درون‌گرای (چهار) عیسی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

محزون و غمگین

طبق نظر آنی‌گرام این افراد اعتقاد دارند که در زندگی، اشخاصی مطرود و قربانی هستند. تمامی ابعاد زندگی‌شان یادآور بیگانه بودن آن‌ها با زندگی است (ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۱۸۱-۱۸۰). عیسی در کویت به دلیل اینکه او را مایه بی‌آبرویی خانواده طاروف می‌دانند، نمی‌تواند در جمع خانوادگی‌شان آشکارا حاضر شود و از این بابت بسیار غمگین است. از آن نمونه در

رمان؛ جایی است که هنگام عید فطر، مهمانان مادر بزرگ غنیمه برای تبریک عید به خانه او آمده‌اند، عیسی حق بیرون آمدن از اتاقش را ندارد. او از فرق قایل شدن بین او و دیگر نوه-ها، از رفتار تند و بد نوریه و... به شدت ناراحت و غمگین است.

في فترة الظهيرة، بعد انصراف المهنيين بالعيد،... خوله... ألن تدخل لتهنيء ماما غنيمه؟ سألتني. انفلتت الكلمات من بين شفتي من دون سيطرة مني: بعد أن رحل الجميع؟.. بعد أن اطمأنت إلي أن أحدا لن يقابل وجه العار؟... "خوله" قلت لها بانفعال: "لماذا تعاملوني بهذه الطريقة؟" (السعوسي، ۲۰۱۲: ۲۷۵).

ترجمه: موقع ظهر بعد از آنکه میهمانانی که برای تبریک عید آمده بودند، رفتند، خوله... از من پرسید خیال نداری بیایی عید را به مامان غنیمه تبریک بگویی؟ کلمات بی اختیار از میان لب‌هایم گریختند: حالا که همه رفتند؟... حالا که دیگر خاطرش جمع شده هیچ‌کس با این چهره ننگین روبه‌رو نخواهد شد؟ با حالتی درمانده گفتم: خوله چرا با من این‌گونه رفتار می‌کنی؟^۱

عیسی وقتی برای اولین بار در کویت به همراه غسان به زیارت قبر پدرش می‌رود، با او خلوت نموده و شروع به سخن گفتن می‌کند و وقتی او را خفته در خاک می‌بیند از درد و غم موجود در سینه‌اش دیگر نمی‌تواند با او سخن بگوید:

جلست على التراب إلى جانب القبر... "بابا" لو أنني لم أبدأ بهذه الكلمة لما انفجرت باكيا. وجدنتني اختنق بالكلمات... الدموع انسابت من عيني بسخاء... نشيجي غلب قدرتي على الكلام... لم أقل... أنا منبوذ جدتي متورطة بي وعماتي يعترفن بوجودي.. أنا وحيد.. أنا ضعيف.. لم أقو على قول ذلك،... (السعوسي، ۲۰۱۲: ۲۵۳-۲۵۲)

ترجمه: کنار قبر روی زمین نشستم... "بابا" اگر با این واژه شروع نمی‌کردم اینطور بغض نمی‌ترکید. دیدم کلمات دارند خفهام می‌کنند... اشک‌ها سخاوتمندانه از چشم‌ها جاری شدند... هق‌هق گریه توان حرف‌زدن را از من گرفت... به او نگفتم که مادر بزرگم مرا طرد کرده.. در کارم درمانده و عمه‌هایم مرا نمی‌پذیرند... من تنها هستم.. من بیچاره‌ام.. نتوانستم این‌ها را بگویم.

سرگشتگی هویتی

افراد تیپ چهاری «درمورد هویت خود دچار سردرگمی و تردید هیجانی هستند» (ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۱۷۲) و «برای خود چندین هویت می‌سازند؛ اما در درون خود مطمئن نیستند که هویت واقعی آن‌ها چیست» (دقیقیان، ۱۳۸۶: ۱۵۸). عیسی نیز سرگردان و حیران نامی یکسان

در ترجمه شاهد مثال‌های رمان از ترجمه مریم‌عظیمی‌نژاد و عظیم طهماسبی استفاده شده است.^۱

است تا وقتی کسی او را فرامی‌خواند به سوی او برگردد، وطنی واحد که در آن رشد و نمو کند. سرگردان و حیران این است و نمی‌داند بوداییست؟ یا مسیحی؟ و یا مسلمان؟
لو وُلدْتُ لأبٍ وأمٍّ كويتيين، مسلماً... أشكال جزءا من الكل، من دون أن أظهر بصورة الكومبارس... لو وُلدْتُ لأبٍ وأمٍّ فيلبين، من طينة واحدة. أعيش مسيحياً، ميسور الحال... أو مسلماً فقيراً... أو ثرياً... أو بوذياً من أصول صينية... (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۶۵-۶۳).

ترجمه: اگر از پدر و مادری کویتی متولد شده بودم مسلماً... من هم یکی از افراد آن جامعه می‌شدم بدون اینکه مثل سیاهی‌لشگرها ظاهر شوم... اگر از یک پدر مادر فیلیپینی با سرشتی یکسان متولد می‌شدم، مسیحی‌ای بودم که حال و روز خوبی داشت... یا مسلمان تهی‌دستی بودم... یا آدم ثروتمندی بودم... یا یک بودایی از رگ و ریشه چینی بودم...
لو كنت مثل شجرة البامبو، □ انتماء لها. نقتلع جزءا من ساقها.. نغرسه، بلا جذور، في أي أرض.. □ يلبث الساق طويلا حتى تنبت له جذور جديدة.. تنمو من جديد.. في أي جديدة.. بلا ماض (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۹۴).

ترجمه: کاش مثل درخت بامبو بودم که به جایی تعلق ندارد. قسمتی از ساقه‌اش را جدا می‌کنیم.. بدون ریشه، هر جا که شد می‌کاریم.. طولی نمی‌کشد که از ساقه بلند ریشه‌های تازه‌ای می‌روید.. رویشی دوباره.. در زمینی جدید.. بی‌هیچ گذشته‌ای

رؤیاپرداز

تیپ چهارمی‌ها افرادی کم‌حرف و تودار هستند که به دلیل مشکلات خانوادگی و یا تعارضاتی که با والدینشان دارند، اغلب احساس تنهایی کرده و به سمت مطالعه و خیال-پردازی روی می‌آورند (صنعتگر، ۱۳۹۲: ۹۶؛ بارون و واگیلیه، ۱۹۹۴: ۷۱). عیسی به دلیل تنهایی، نبود پدر، سرگردانی‌اش از نداشتن هویتی واحد و... رنج می‌برد. او هر روز در زمین میندوزا نشسته و به فکر و خیال فرومی‌رود و رؤیاپردازی می‌کند:

کم من الوقت كنت أحتلي فيه بنفسي متأملا الأشياء من حولي، حتى خلتني إحدى أشجار أرض جدّي. □ أستبعد فكرة أن يورق رأسي، أو أن تنبت ثمرة مانجو خلف أذني.. أو أن أرفع ذراعي لأكشف عن عذق موز نبت في إبلي. وأحياناً، كنت أتخيلني حصاة مهمة في الأرض ذاتها، قد يتغير مكانها، يلمرها الرمل، ويكشف عنها الملم... (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۹۳).

ترجمه: خیلی وقت‌ها در خلوت خودم می‌خزیدم و به تأمل در اشیاء پیرامونم می‌پرداختم تا جایی که خودم را یکی از درخت‌های زمین پدر بزرگم تصور می‌کردم. برایم چندان عجیب نبود که از سرم شاخ و برگ بروید یا از پشت گوشم انبه بیرون بیاید. یا دستم را که بالا ببرم از زیر بغلم خوشه موزی پیدا شود. گاهی خودم را سنگریزه تپیا خورده‌ای در

آن زمین تصور می‌کردم که گاهی جابه‌جا می‌شود، در شن‌ها گم می‌شود و باران آشکارش می‌کند...

عیسی زمانی که در جزیره بوراکای مشغول فعالیت بر روی کشتی تفریحی است، با چند جوان کویتی که برای گذراندن تعطیلات تابستانی خود به آن جزیره آمده‌اند، مواجه می‌شود و اشتیاقی در وی ایجاد می‌گردد که به دنبالشان برود و به آن‌ها بگوید که من هم یکی از شما کویتی‌ها هستم؛ اما آن‌ها از عیسی دور می‌شوند. عیسی پدر و مادرش را متصور می‌شود و به رؤیا و خیال می‌پردازد:

أَتَحِيلُ أَبِي وَأُمِّي عَلَى مَتْنِهِ، فِي تِلْكَ اللَّحْظَاتِ حَيْثُ بَدَأْتُ رِحْلَتِي مَا قَبْلَ الْحَيَاةِ.. أَعْمَضُ عَيْنِي.. أَفْتَحُهُمَا.. أَشَاهِدُ أَبِي.. مَعَ غَسَّانٍ، يَرْمِيَانِ خَيْلًا بَيْنَهُمَا فِي الْمَاءِ، وَوَلِيدٌ يَنْظُرُ إِلَيَّ بَعِينَ حَوْلًا، يَمْدِي لِسَانَهُ.. أَقْتَرِبُ مِنَ الْمَرْكَبِ.. يَخْتَفِي وَوَلِيدٌ.. أَقْتَرِبُ أَكْثَرَ.. يَخْتَفِي أَبِي.. أَتَوَقَّفُ عَنِ الْمَضَى فِي السَّيْرِ.. كَيْ يَخْتَفِيَ الثَّلَاثُ.. (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۱۵۲).

ترجمه: مادر و پدرم را روی عرشه کشتی تصور می‌کنم در لحظه‌هایی که سفر پیش از زندگی‌ام را آغاز کرده‌اند. چشم‌هایم را می‌بندم، باز می‌کنم، پدرم را می‌بینم... همراه با غسان قلابشان را به آب می‌اندازند، ولید زیرچشمی به من نگاه می‌کند، برایم زبان درمی‌آورد. نزدیک کشتی می‌شوم ولید غیث می‌زند نزدیک‌تر می‌شوم پدرم ناپدید می‌شود جلوتر نمی‌روم تا سومی از نظرم پنهان نشود.

۶-۲. بال‌های تیپ چهار؛ فردگرا

در تئوری آنیاگرام هر تیپی دارای دو بال قبل و بعد تیپ اصلی است. در اکثر افراد یکی از دو تیپ جانبی تأثیر بیشتر بر تیپ اصلی دارد و تکمیل‌کننده آن است (دارابی، ۱۳۸۸: ۲۲۰) و در بعضی مواقع به شخصیت اصلی، عناصری مهم و گاه ضد و نقیض را می‌افزاید؛ لذا بال خصوصیات ثانویه هر شخصیت است (ایخازو، ۱۳۸۹: ۳۵) و در برخی دیگر که بسیار نادر می‌باشد هر دو تیپ جانبی به یک اندازه روی شخص تأثیر می‌گذارد (دارابی، ۱۳۸۸: ۲۲۰).

در تیپ ۴ و دو بالش تیپ ۳ (موفقیت‌طلب) و تیپ ۵ (فکور) هم در شرایط سلامتی و هم در شرایط عدم سلامتی، ویژگی‌های مشترک زیادی وجود دارد که اگر به هنگام بروز هر یک از این ویژگی‌ها در رفتار شخص دقت نشود، ممکن است منجر به تشخیص اشتباه گردد.

تیپ چهارمی‌ها و تیپ پنجمی‌ها انزواطلب هستند و نسبت به تیپ ۳ از جاه‌طلبی و روابط اجتماعی کمتری برخوردارند (ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۱۹۰) با بررسی عمیق‌تر رمان ساق-

البامبو، مشخص گردید که عیسی نیز از یک‌سو به علت جو غمگین و نامساعد محیط زندگی خویش و پرورش یافتن در همان شرایط نامناسب و از سویی دیگر با توجه به اینکه هر فردی -در کنار تأثیرپذیری از شرایط پیرامونی- برخی خصوصیات شخصیتی خود از والدین به ارث می‌برد (همان: ۱۵۹)، تیپ اصلی و ثانوی خویش را-تیپ چهار (فردگرا) با بال پنج (فکور)-از والدین خود به ارث برده‌است و رابطه کاملاً معناداری میان تیپ عیسی با والدینش وجود دارد. این امر نشان‌دهنده توجه دقیق نویسنده به مسئله وراثت در انتقال خصوصیات رفتاری اشخاص وکمک‌گیری از این فرایند در پردازش جو درونگرایی، غمگین و فکور بودن شخصیت رمان است. از میان دوبال، ویژگی‌های عیسی در تیپ ۵ نسبت به تیپ ۳ بیشتر می‌باشد و این نشانگر گرایش عیسی به طرف بال تیپ ۵ نسبت به بال ۳ است.

۱-۲-۶. تیپ ۴ با بال ۳

افراد این تیپ تمایل به پیشرفت و خلاقیت را توأمأ دارند. همچنین افرادی محبوب و مشهور در جامعه هستند و مایل‌اند که موفق و متشخص باشند. سعی دارند با بهترین روش، ایده‌های خود را انتقال دهند (دقیان، ۱۳۸۶: ۱۶۵). آنها افرادی از خودمطمئن، جذاب، جاه‌طلب، متمایز، توانا و پرانرژی هستند (صنعتگر، ۱۳۹۲: ۷۰).

جدول ویژگی‌های عیسی در تیپ شماره سه؛ موفقیت‌طلب

ویژگی‌ها	فعال و پر انرژی	موفق	تمایز بودن نسبت به دیگران	تأثیرگذار و مؤثر
صفحات	۳۳۲	۱۴۲-۲۵۴	۱۸-۲۱۲	۳۲۱
فراوانی	۱	۲	۲	۱
جمع کل: ۶				

علت تأثیرپذیری این شخصیت از تیپ ۳، رشد و تکامل و تقویت نمودن تیپ شخصیتی اصلی است و علت وجود کمترین و بیشترین بسامد نیز مربوط به شرایط تنش و آرامشی هست که این شخصیت با قرارگرفتن در آن، از خودش بروز می‌دهد؛ به‌گونه‌ای که هرچه شرایط تنش یا آرامش بیشتر باشد، بروزتعداد بسامد ویژگی‌های منفی و مثبت هم در رفتار این شخصیت نمود بیشتری دارد و هرچه شرایط تنش یا آرامش کمتر باشد، بروزتعداد بسامد ویژگی‌های منفی و مثبت نیز کمتر می‌باشد.

نزدیک‌ترین ویژگی این تیپ شخصیتی به تیپ چهار؛ متمایز بودن نسبت به دیگران است؛ چرا که این افراد در تیپ ۴ «احساس می‌کنند با دیگران بسیار متفاوت هستند؛ در نتیجه بسیار ضروری نیست که همانند دیگران زندگی کنند» (دقیان، ۱۳۸۶: ۱۶۳).

تمایز بودن نسبت به دیگران

در جامعه فیلیپین به علت فقر و بدبختی، دختران دست‌آویز مردان هستند که بعد از رسیدن به خواسته‌ها و برآورده شدن نیازهایشان آن‌ها را رها کرده و نتیجه آن فرزندان نامشروع می‌شود؛ اما این قضیه در مورد پدر (کویتي) و مادر (فیلیپینی) عیسی به علت ازدواج پنهانی آن دو کاملاً متفاوت است و این، وجه تمایز عیسی نسبت به دیگران است:

نعرف بعضهم بالشکل أحياناً والبعض الآخر [يجد حرجا في] اعتراف بذلك. ولكنني الوحيد الذي كان يملك ما يميّزه عن أولئك مجهولي الآباء.. (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۱۸).

ترجمه:...گاهی بعضی از آن‌ها را از روی شکل و شمایلشان می‌شناسیم و افرادی هم در اعتراف به این قضیه (شرعی نبودن روابط مادرشان با مردان ناشناس) ابایی ندارند. اما من تنها آدمی بودم که چیزی داشتم که به واسطه آن از آن‌هایی که پدرانشان نامعلوم بودند متمایز می‌شدم..

از دیگر وجوه تمایز عیسی نسبت به دیگران، وجه تمایز او با خواهر ناتنی‌اش خوله است. بعد از جدایی پدر و مادر عیسی از هم، راشد با زنی ازدواج می‌کند و حاصل این ازدواج خواهر عیسی؛ خوله می‌شود که بعد از شهادت پدر متولد شده است. عیسی این امر را وجه تمایز خود با خوله می‌داند:

وأنا أملك ميزة [تملكها أختي] فأنا رغم كل ما حدث، حملتُ ذات يوم بين يدي راشد. اختار لي أن أحمل اسم أبيه. تأمل وجهي وقُبلني... مسكينة خولة. لم يهمس أبي في أذنها اليمني بعد و [دتها] بنداء الصلاة. لم يحملها بين يديه. لم يُقبلها أو يخر لها أن تكون خولة (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۲۱۲).

ترجمه: من ویژگی و امتیازی دارم که خواهرم ندارد. من با وجود همه اتفاقات روزی در بغل پدرم بوده‌ام و نام پدرش را بر من نهاده است، به صورتم نگاه کرده و مرا بوسیده است؛... بیچاره خوله، پدرم بعد از تولدش در گوش راستش اذان نگفته، بغلش نکرده، او را بوسیده است و نام خوله را بر او نگذاشته.

افرادی که در تیپ ۵ جای دارند، افرادی آینده نگر، متفکر، شیفته دانش، کنجکاو، ریزبین و دارای درک گسترده از امور دنیا می‌باشند (ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۱۹۳). «تیپ ۴ با بال ۵ به شدت رشد یافته، معلمی آرام و قوی و به شدت پرشور و شوق است. مشاهده دقیق حالات پنهانی دیگران یک توانایی معجزه‌آسا برای آن‌ها ایجاد می‌کند تا احساسات قدرتمند و انتقالی را استخراج نماید... تیپ پنجمی‌ها خلق و خویی روشن‌فکرانه دارند» (صنعتگر، ۱۳۹۲: ۱۰۱ و ۲۲۱). همچنین دارندگان تیپ شخصیتی ۴ با بال ۵ دوست دارند دیدگاه‌های درونی خود را چه مثبت و چه منفی، ابراز کنند و نسبت به دارندگان بال ۳ در شرایطی که از سلامتی کمتری بهره‌مند هستند، بسیار گوشه‌نشین می‌شوند و روزگار را به رویاپردازی بی‌محتوی می‌گذرانند (ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۱۹۱-۱۹۰).

جدول ویژگی‌های عیسی در تیپ پنج؛ فکور

ویژگی‌ها	تجزیه و تحلیلگر	مجدوب شدن	حقیقت جو	انسان‌هایی منطقی و با درک و فهم	مشاهده‌گر به طور دقیق	کشف حقایق جدید	عیب جو	پرسشگر و کنجکاو	فلسفه گرا
صفحات	۱۸	۴۷-۲۰۳- ۳۶۹-۲۷۲	۲۹۶-۲۹۷- ۲۹۸-۲۹۹- ۳۰۰-۳۳۲	۱۰۲-۲۵۲ - ۲۷۵ - ۲۹۵ - ۲۹۸ - ۳۳۰ - ۳۷۲-۳۷۳-۳۷۴	۱۳۶-۱۳۷- ۱۴۳-۱۸۷- ۲۰۴-۲۱۰- ۲۱۷-۲۱۸- ۲۶۱-۳۰۵	۱۹۰-۲۰۵-۲۶۱- ۳۰۳	۲۲۰-۲۲۱	۲۰-۲۳-۴۶-۷۵- ۸۵-۱۱۳-۱۱۵- ۱۲۶-۱۵۷-۱۷۴- ۱۷۷-۱۸۰-۱۹۱ ۱۹۳-۱۹۴-۲۰۳- ۲۲۷-۲۳۹- ۲۵۶-۲۶۲- ۲۶۸-۲۸۰- ۲۳۷-۳۸۱	۳۱۳
فراوانی	۱	۴	۶	۹	۱۰	۴	۲	۲۴	۱
جمع کل: ۶۱									

نکته قابل توجه درباره بال‌های تیپ (۴) عیسی آنکه، تیپ جانبی پنج، بال اصلی و تاثیرگذار شخصیت عیسی است. علت این امر آن است که افراد تیپ ۴ که افرادی محزون، درونگرا و همچنین کم‌حرف هستند، در ارتباط و تأثیرپذیری از تیپ پنج به افرادی مشاهده‌گر مبدل می‌شوند و این مشاهده‌گری آن‌ها حس کنجکاو و پرسشگری آن‌ها را برمی‌انگیزد تا علت آنچه ذهنشان را به خود مشغول کرده است را بدانند و گاه این مشاهده‌گری نیز منجر به تجزیه و تحلیل می‌گردد؛ اما افراد تیپ سومی افرادی پرحرف، مشهور در اجتماع و موفق هستند. عیسی در این رمان شخصیتی درونگرا، مشاهده‌گر و کم-حرف است، مگر در آنچه که سوال برایش پیش می‌آید و می‌خواهد پاسخ آن را بداند؛ با بررسی دقیق این نتیجه به دست می‌آید که نقش تیپ ۵ در تکوین شخصیت عیسی بسیار پررنگ‌تر از تیپ ۳ است.

پرسشگر و کنجکاو

یکی از ویژگی‌های بارز در افراد دارای تیپ پنجمی پرسشگری و کنجکاو بودن آن‌هاست. افراد تیپ چهارمی با بال قوی ۵ بیشترین تأثیر و تأثر را از همدیگر می‌پذیرند به گونه‌ای که تشخیص برخی ویژگی‌های این دو تیپ از یکدیگر غالباً از شخص دارای تیپ ۴ یا ۵ مشکل می‌شود و این نشان‌دهنده عمق تأثیرپذیری دو تیپ از یکدیگر است. عیسی از همان کودکی به دنبال یافتن پاسخ سوال‌هایی است که ذهنش را به خود مشغول کرده است یکی از پرسش‌های موجود در ذهن او این است که چرا مادر بزرگش غنیمه از او و مادرش متنفر است:

لماذا تكرهني جدتي.. ماما؟ سألت أُمِّي... قالت: حتى الأنبياء، كما يقول اليسوع، غرباء بين أهلهم. سألتها بدهشة: وهل أنا نبي؟!
...: الله وحده يعلم.

... ماما! وإذا كبرت وذهبت إلى بلاد أبي نبيّا.. أَلَمْ يصلبوني هناك؟!... ان من صُلب هو ابن الرب..
□ تخف.. لن يصلبوك وانت ابن راشد (السنوسي، ۲۰۱۲: ۷۵-۷۶)

ترجمه: از مادرم پرسیدم: چرا مادر بزرگ از من بدش می‌آید ماما؟ در جوابم گفت: حتی پیامبران هم چنان که مسیح می‌گویند در میان خویشان خود غریب‌اند. با تعجب پرسیدم: آیا من پیامبرم؟! فقط خدا می‌داند... ماما وقتی بزرگ شوم و به عنوان پیامبری به دیار پدر بروم آنجا مرا به صلیب نمی‌کشند؟! او فرزند خدا بود که به صلیب کشیده شد، نترس تو فرزند راشدی به صلیب نمی‌کشند...

انسان‌های کنجکاو از هر آنچه در پیرامونشان اتفاق می‌افتد و باعث شگفتی آن‌ها می‌شود، سوال می‌کنند بدون آن‌که لحظه‌ای تأمل کنند و خود به سوالشان پاسخ دهند. عیسی وقتی با میرلا به مکانی برای گردش و تفریح رفته بود در آنجا با اتفاقاتی روبه‌رو می‌شود که موجب پرسشگری وی از میرلا می‌شود:

"اتبعني"، قالت ميرلا وهي تتجه نحو قلب المكان... "أسرع.. سوف تمّر". نظرتُ إلى السماء من بين الأغصان المتشابهة، ولكنني لم أجد أثراً للسحب. وكيف عرفت ذلك.. ميرلا؟
أشارت نحو الأشجار: انظر كيف اختفت الأيور هناك..

ثم التفتت إلى جدار صخري كان عن يسارها: انظر هنا.. فمل كثير كان يتسلق الجدار..
وما شأن ذلك في المرء؟! سألتها. أجابت ممتعضة: انت □ تفهم شيئاً! (السنوسي، ۲۰۱۲: ۱۱۵).

ترجمه: میرلا گفت: «دنبالم بیا» و داشت به دل آن مکان می‌رفت... «زودتر.. الان است که باران بیاید» به آسمان از لابه‌لای شاخه‌های درهم فرورفته نگاه کردم؛ اما اثری از ابر ندیدم. (عیسی گفت) میرلا چطور این را فهمیدی؟ به درخت‌ها اشاره کرد: نگاه کن پرنده‌ها چطور آنجا مخفی شدند به دیوار صخره‌ای سمت چپش رو کرد اینجا را ببین. تعدادی مورچه داشتند از دیوار بالا می‌رفتند. از میرلا پرسیدم: این‌ها چه ربطی به باران دارد؟! با عصبانیت جواب داد: تو هیچ چیز نمی‌فهمی!

مشاهده‌گر بطور دقیق

یکی دیگر از ویژگی‌های بارز در تیپ پنجمی‌ها، مشاهده کردن هر چیزی به صورت دقیق و پی‌بردن به عمق آن است. افراد تیپ چهارمی نیز از این ویژگی تیپ پنجمی‌ها برخوردارند. عیسی بعد از یک‌ماه دوری و دل‌تنگی از خانواده‌اش، عازم خانه می‌شود. وقتی در اتوبوس می‌نشیند با دقت به هر آنچه در اتوبوس است، می‌نگرد تا بداند در هر چهره‌ای چه چیزی نهفته است:

في الحافلة... بين الوجوه، كنت أرسل نظراتي باحثا عن شيء. أمنعت النظر حولي. عمّال أحرقت الشمس وجوههم...، ممرضون وممرضات يشكلون فريقا أبيض اللون، أم ترضع صغيرها، أطفال... يشكلون بفرهم غيوما على الزجاج، وعلى الغيوم يرسمون أحلامهم الصغيرة بأناملهم الصغيرة... أحدّق في كل وجه أقرأه... أمعن النظر في الناس... (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۱۴۴-۱۴۳)

ترجمه: در اتوبوس... چشمانم را بر چهره‌ها می‌چرخانم انگار دنبال چیزی می‌گردم. در اطرافم دقیق شدم، کارگرانی که آفتاب پوست صورتشان را سوزانده بود...، پرستارهای زن و مرد که یک گروه سفیدپوش را تشکیل می‌دادند، مادری که به بچه‌اش شیر می‌داد، بچه‌هایی که... باها کردن روی شیشه ابرهایی درست می‌کنند و روی ابرها با انگشت‌های ریزشان رؤیاهای کوچکشان را می‌کشند... در هر چهره زل می‌زنم و می‌خوانمش... در مردم دقت می‌کنم...

عیسی برای اولین بار در زندگی‌اش با ماه رمضان، روزه گرفتن و تحمل گرسنگی و تشنگی آن روبه‌رو می‌شود، در این ماه بعضی انسان‌ها صبور و با تحمل‌اند و خیلی‌شان عجول و کم‌طاقت، برخی مهربانند و بعضی دیگر نامهربان و... او چهره انسان‌ها در این ماه را اینگونه توصیف می‌کند:

أراقب الوجوه، كعاديّ أرصد تعابيرها. في نهار رمضان الوجوه تختلف. الناس تقود سياراتها متوترة. أبواق السيارات تشرع بالزعيق لأتفه الأسباب. الأذرع تمتد خارج نوافذ السيارات تلوّح بغضب الوجوه مكفهرة... (السنعوسي، ۲۰۱۲: ۲۶۲-۲۶۱)

ترجمه: طبق عادت همیشه‌ام چهره‌ها را خوب می‌کاوم تا معنایشان را دریابم. روزهای ماه رمضان چهره‌ها جور دیگری هستند، مردم سراسیمه رانندگی می‌کنند، بوق ماشین‌ها به هر بهانه کوچکی به صدا درمی‌آیند، دست‌ها از پنجره ماشین‌ها خارج می‌شوند و با خشم به حرکت درمی‌آیند و چهره‌ها گرفته و درهم‌اند.

۷. سطوح سلامت شخصیت عیسی

در الگوی آنیاگرام، هر تیپ شخصیتی دارای ساختاری درونی می‌باشد که تسلسلی است از رفتارها، حالات، دفاع‌ها و انگیزه‌هایی که به وسیله سطوح نه‌گانه رشد شکل پذیرفته و گونه شخصیتی را به وجود می‌آورند. در واقع سطوح رشد ساختار اسکلتی‌ای هستند که مفهوم هر تیپ شخصیتی را شکل می‌دهند. بدون این سطوح، تیپ‌های شخصیتی مجموعه‌ای تصادفی و دلخواه از چند خصوصیت اخلاقی نامرتبط به نظر خواهند رسید که شامل ویژگی‌های متناقض است؛ اما با درک سطوح رشد هر تیپ شخصیتی، می‌توان ارتباط بین خصوصیات مختلف را فهمید (صنعتگر، ۱۳۹۲: ۱۹؛ ایخازو، ۱۳۸۹: ۳۸-۳۷؛ ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۵۲). سطوح رشد هر تیپ شامل سه مرحله و هر مرحله شامل سه تراز است که به ترتیب عبارت‌اند از:

(ریسو و هادسون، ۱۳۹۵: ۵۲۵).

سطوح سلامت و ترازهای ۹گانه در هر تیپ منحصر به فرد است؛ به گونه‌ای که اگرچه بعضی از ویژگی‌های ذکر شده برای هر تیپ شخصیتی را دیگر تیپ‌های شخصیتی نیز بهره‌مندند؛ اما قرار گرفتن آن‌ها در تیپ اختصاص داده شده به علت آن است که کارکرد و تاثیرگذاری هر ویژگی در هر تیپ متفاوت است (Hudson & Riso, 2003: 14) به گونه‌ای که

ممکن است یک یا چند ویژگی در یک تیپ در سطح سالم و تراز ارزش اجتماعی باشد و همان ویژگی در تیپ دیگری در سطح ناسالم و تراز تفکرات هذیانی و رفتار و سواسی قرار گیرد.

جدول سطوح سلامت عیسی

عیسی الطاروف / هوزیه میندوزای											
ناسالم ۴			حد وسط سلامت ۱۶			سالم ۳			تعداد ویژگی‌های عیسی در سطوح سلامت		
تراز ۹	تراز ۸	تراز ۷	تراز ۶	تراز ۵	تراز ۴	تراز ۳	تراز ۲	تراز ۱			
۲	۱	۱	۴	۱۰	۲	۳	۰	۰			
۴۵-۸۶-۹۴-۱۴۴-۳۱۰-۲۷۳-۳۰۴-۳۴۸			۱۷-۱۸-۶۳-۶۴-۶۵-۶۶-۹۴-۱۰۲-۱۳۵-۱۸۵-۲۷۳-۳۰۹-۳۱۰-۳۵۹-۳۸۶ و ۶۳-۷۳-۱۵۳-۱۶۱-۲۲۴-۲۵۲-۲۵۷-۲۶۶-۲۶۷-۲۷۵-۳۰۳-۳۰۴-۳۱۸-۳۲۳-۳۸۲-۳۵-۹۳ و ۹۴-۱۵۰-۱۵۲-۱۹۲-۲۱۳-۲۱۵-۲۱۹-۲۴۵-۲۷۲-۳۰۳-۳۰۶ و ۹۳-۹۴-۲۵۳-۲۵۹-۲۶۲-۲۶۷-۲۷۴-۳۰۲-۳۰۳-۳۰۵-۳۵۱-۳۶۷-۳۸۵ و ۱۰۸-۱۰۹-۱۱۶-۱۲۶-۲۴۲-۳۲۹ و ۱۰۹-۱۱۰-۱۱۳-۱۱۴ و ۱۴۸-۱۴۳-۲۶۱-۳۲۹ و ۱۱۲-۲۱۷-۲۷۶ و ۱۳۱-۱۹۷-۳۰۳ و ۲۴۵-۲۷۵-۳۰۳ و ۲۸۷-۳۰۳-۳۶۷ و ۱۵۲-۱۵۶ و ۱۴۹ و ۳۱۱-۳۱۴ و ۱۵۲-۱۵۶			۲۰۲-۲۰۵-۲۲۴-۳۲۸-۳۲۹-۳۵۰ و ۱۳۸ و ۲۰۵			تعداد بسامد ویژگی‌های عیسی		
۱۶			۹۲			۸			تعداد بسامد ویژگی‌های عیسی		

عیسی در تیپ ۴ و در سطح سالم ۳ ویژگی ابرازکننده (۶ مرتبه)، شوخ طبع (۱ مرتبه) و مبادی آداب (۱ مرتبه) با ۸ بسامد، در سطح حد وسط سلامتی ۱۶ ویژگی غمگین (۱۶ مرتبه)، سرگشتگی (۱۵ مرتبه)، رویا پرداز (۱۲ مرتبه)، تنها (۱۳ مرتبه)، شیدایی (۶ مرتبه)، هوسران در عالم خیال و فانتزی (۴ مرتبه)، حسود (۴ مرتبه) اعتماد به نفس پایین (۳ مرتبه)، بی حوصله (۳ مرتبه)، ناراضی (۳ مرتبه)، خسته از زندگی (۳ مرتبه)، عذاب وجدان داشتن (۳ مرتبه)، دوری‌گزینی و فرار (۲ مرتبه)، عقده‌ای (۲ مرتبه)، ترس از تحقیر شدن (۱ مرتبه)، افسرده (۱ مرتبه)، با ۹۲ بسامد و در سطح ناسالم ۴ ویژگی ناامید (۸ مرتبه)، درمانده (۴ مرتبه)، انتقام-جو (۲ مرتبه) و سیگاری (۲ مرتبه) با ۱۶ بسامد را داراست؛ لذا سطح سلامت عیسی با توجه به فقر، جو غمگین، منزوی و نامساعد حاکم بر محیط اجتماعی وی و رشد در همان محیط اجتماعی نامناسب، دوری از پدر و مادرش، طرد و تحقیر شدن از طرف خانواده پدری، سپری کردن دوران کودکی بسیار سخت و زندگی با خاله معتادش آیدا و تأثیرپذیری از او و...، سطح حد وسط سلامت به طرف ناسالم است.

۸. نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که شخصیت عیسی از میان ۲۸۱ بسامد از ویژگی‌های وی در رمان ساق البامبو دارای تیپ ۴ فردگرا با بیشترین بسامد؛ یعنی ۱۱۶ بسامد (با ۴۱٫۲۸ درصد) می‌باشد. با توجه به اینکه بال اصلی و تکمیل‌کننده شخصیت اصلی عیسی باید یکی از دو بال تیپ ۳ و ۵ باشد، وی تیپ ۵ (فکور) را با ۶۱ بسامد به خود اختصاص داده است و علت این امر آن است که عیسی در این رمان فردی محزون و درونگرا می‌باشد و از نداشتن پدر و مادر، زندگی در شرایط محیطی سخت و نامناسب و سرگردانی در داشتن نام و هویتی واحد رنج می‌برد تا آنجا که همچون افراد تیپ پنج، در زندگی خود را فردی بی-کس و تنها می‌پندارد که از سمت هیچ‌کسی درک نمی‌شود. از طرف دیگر عیسی تیپ شخصیتی اصلی و جانبی خود را از پدرش راشد (دارای تیپ اصلی ۴ و تیپ جانبی ۵) و مادرش ژوزفین (دارای تیپ اصلی ۵ و تیپ جانبی ۴) به ارث برده است که این امر بیانگر توانایی و مهارت نویسنده در پردازش کامل ابعاد شخصیتی و روانی شخصیت‌های واقعی و تعهد به اصل حقیقت‌مانندی است.

پیرامون وضعیت سطح سلامت عیسی، وی در حد وسط سلامت به طرف ناسالم قرار دارد. علت این امر؛ تأثیرپذیری این شخصیت از دو عامل فقر و شرایط اجتماعی و محیطی غم‌انگیز و نامناسب دو جامعه کویت و فیلیپین می‌باشد که نویسنده در پردازش کامل ابعاد شخصیتی و روانی این شخصیت و سایر شخصیت‌های رمان ساق البامبو توانسته است جو درونگرایی، غمگین و منزوی بودن افراد جامعه را به تصویر کشد.

پی‌نوشت‌ها

۱- سعود السنعوسی متولد ۱۹۸۱ از جمله جوان‌ترین داستان‌نویسان کویتی است. سنعوسی در سال ۲۰۱۳م از بین ۱۳۳ اثر برگزیده، موفق به اخذ جایزه جهانی عربی موسوم به پوکر در ششمین دوره برگزاری جایزه بین‌المللی از رمان ساق البامبو شد. وی آثار دیگری نیز دارد که عبارتند از: "سجین المرایا" ۲۰۱۰ "فقران اُمی حصه" ۲۰۱۵ و "حمام‌الدار" (۲۰۱۷) (برای آگاهی بیشتر، بنگیرد به فرید، ۱۱۳:۲۰۱۶؛ شرک، ۱۱۰:۲۰۱۶؛ حسناء، ۸۶:۲۰۱۵؛ شریط، ۱۱:۲۰۱۶).

کتاب‌نامه

منابع فارسی

- اشرف، حمیده (۱۳۹۵)، بازنمایی پدیده مهاجرت و بحران هویت در رمان ساق‌البامبو اثر سعودالسنعوسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد.
- ایخازو، اسکار (۱۳۸۹)، *نه‌گانه شخصیت*، ترجمه: مجید آصفی، چاپ اول، تهران: نشر فرهنگ نور.
- باقرپور و لاشانی، بتول و خزعلی، انسیه، (۱۳۹۶)، «بررسی درونمایه‌های اجتماعی رمان ساقه بامبو»، *پژوهشنامه نقد ادبی* شماره ۱۴ (۷۲/۶)، صص ۳۷-۶۷.
- پالمر، هلن (۱۳۸۹)، *آناگرام (شخصیت‌شناسی) در کار و زندگی*، ترجمه: احسان الوندی، چاپ اول، تهران: رسا.
- پورالخاص، شکرالله و سلجوقی، زهرا (۱۳۹۴)، «بررسی شخصیت‌های رمان میرامار براساس مکتب انیاگرام»، هشتمین همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی، صص ۴۹۵-۵۰۹.
- دانلیز، دیوید و پرایس، ویرجینیا (۱۳۹۰)، *شخصیت‌شناسی (آناگرام) راه شما به شادکامی چیست؟*، ترجمه: نیما سیدمحمدی، تهران: نشر ارسباران.
- دقیقیان، پروین (۱۳۸۶)، *روان‌شناسی تیپ‌های شخصیتی نه‌گانه*، چاپ یکم، تهران: آشیانه کتاب.
- رضائی، بیتا و گرجی، مصطفی و کوپا، فاطمه و شریفیان، مهدی (۱۳۹۶)، «تحلیل روان‌شناختی تیپ شخصیتی "پادشاه" در داستان پادشاه و کنیزک مثنوی برمبنای الگوی آناگرام»، *متن پژوهی ادبی*، سال ۲۱، شماره ۷۱، صص ۱۹۲-۱۶۹.
- ریزو، دان‌ریچارد (۱۳۸۳)، *خصوصیات شخصیت خود را کشف کنید براساس روش پیشرفته آنا-گرام*، ترجمه: ایرج صابری، فرهاد شیخ‌الاسلامی، چاپ اول، تهران: انتشارات پیک بهار.
- ریسو، دان‌ریچارد و راس هادسون (۱۳۹۵)، *انواع شخصیت براساس اینیاگرام*، ترجمه: ایرج صابری و شیرین جزایری، چاپ اول، تهران: کتاب ارجمند.
- شاملو، سعید (۱۳۶۳)، *مکتب‌ها و نظریه‌ها در روان‌شناسی شخصیت*، چاپ اول، تهران: انتشارات چهر.
- شمیسا، سیروس (۱۳۸۸)، *نقد ادبی*، چاپ سوم، تهران: نشر میترا.
- صنعتگر، نوذر (۱۳۹۲)، *آناگرام فارسی*، تهران: نشر رادیان.
- ظهیری، زینب و نهیرات، احمد و عزیزی پور، محمدرضا (۱۳۹۶)، بررسی عنصر شخصیت و شیوه شخصیت‌پردازی در رمان ساق‌البامبو سعودالسنعوسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه کردستان.

منابع عربی

- أبو‌السل، محمد شحادة (۲۰۱۴)، «أنماط الشخصية لدى جامعة دمشق وفق مقياس ريسو-هيدسن □ نیگرام»، *مجلة جامعة دمشق*، المجلد ۳۰، العدد ۱، صص ۶۲۱-۶۴۵.

- بارون، رينيه وواغيليه، اليزابث (١٩٩٤)، 9 شخصيات و 9 طرق للنجاح، ترجمه: عيبر منذر وهلا امان الدين، بيروت- لبنان: شركه دارالفرشه للباعه والنشر والتوزيع.
- جابر، جابر عبدالحميد (١٤١١)، نظريات الشخصية البناء. الديناميات. النمو. طرق البحث. التقويم، القاهرة، دارالنهضة العربية للبع والنشر والتوزيع.
- حنساء، تجانى (٢٠١٥)، تشظى الهوية وازمه الانتماء فى الخطاب الروائى المعاصر روايه "ساق البامبو" لسعود السنوسى أمودجا، مذكوره مقدمه لنيل شهاده الماستر فى الآداب واللغه العربيه، جامعه محمد خيضر بسكره.
- السنوسى، سعود (٢٠١٢)، ساق البامبو، البعده الأولى، بيروت: الدارالعربيه للعلوم.
- شرك، نسرين (٢٠١٦)، بنيه الخطاب المأساوى فى روايه "ساق البامبو" لسعود السنوسى، مذكوره: مقدمه لنيل شهاده الماستر فى الآداب واللغه العربيه، جامعه محمد خيضر بسكره.
- شريط، صفا ومبروك، آمال، (٢٠١٦)، إشكاليه الهوية والانتماء فى روايه ساق البامبو لسعود السنوسى، مذكوره مكملة لنيل شهاده الماستر لغة وادب عربى تخصص تحليل الخطاب، جامعه العربى التيسى.
- صالح، عبدالكريم (١٤٢٧)، تحليل الشخصيات وفى التعامل معها: <https://www.goodreads.com/book/show/9715772>
- عقوب خضير، صنعاء (٢٠١٦)، «البنية العاملة استكشافية والتوكيدية لمقساى ريسو-هدسون لأنماط الشخصية التسعة (الأنبيغرام)»، مجلة البحوث التربويه والنفسية لجامعة المستنصرية، العدد ٥٠، صص ٣٠-٦٢.
- قريد، عادل (٢٠١٦)، البعد الديدولوجى فى روايه "ساق البامبو" لسعود السنوسى، مذكوره مقدمه لنيل شهاده الماستر فى الآداب واللغه العربيه، جامعه محمد خيضر بسكره.
- المختارى، زين العابدين (١٩٨٨)، المدخل إلى نظريه النقد النفسى: سيكولوجيه الصوره الشعريه فى النقد العقاد نموذجاً، دمشق: منشورات واتحاد الكتاب العرب.
- منصور، طلعت والشرقاوى، أنور وعادل، عزالدين وأبوعوف، فاروق (٢٠٠٣)، أسس علم النفس العام، القاهرة: مكتبة أنجولالمصريه.

منابع انگليسى

Riso, D. & Hudson R., *The nine types and their Essential qualities*, Enneagram institute press, 2003. New York.